

Justitiekottets betänkande

1985/86:26

om anslag till rättshjälp m. m.

(prop. 1985/86:100 bil. 4, F, jämte motioner)

JuU
1985/86:26

ANDRA HUVUDTITELN

Rättshjälp m. m.

1. **Rättshjälpkostnader.** Regeringen har i proposition 1985/86:100 bilaga 4 (justitiedepartementet) under punkt F 1 (s. 106) föreslagit riksdagen att till Rättshjälpkostnader för budgetåret 1986/87 anvisa ett förslagsanslag av 250 000 000 kr.

Motioner

I motion 1985/86:Ju217 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen till Rättshjälpkostnader för budgetåret 1986/87 anvisar ett förslagsanslag av 255 000 000 kr. (yrkande 7).

I motion 1985/86:Ju707 av Karl-Göran Biörsmark (fp) och Bengt Harding Olson (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rättshjälp för intagna i kriminalvårdsanstalt.

I motion 1985/86:Ju713 av Margareta Palmqvist (s) och Anita Johansson (s) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om förbättrad rättshjälp i samband med frihetsberövanden och avvisning av asylsökande från Sverige.

I motion 1985/86:Ju717 av Kjell-Arne Welin (fp) och Siw Persson (fp) hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående rätten till offentlig försvarare.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående utvidgade möjligheter till rättshjälp.

I motion 1985/86:Ju719 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) hemställs, med hänvisning till vad som anförts i motion 1985/86:Sf519, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om den asylsökandes rätt till offentligt biträde vid gränsen.

I motion 1985/86:Ju724 av Siri Häggmark m. fl. (m, s, fp, c, vpk) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i rättshjälpslagen som förordas i motionen i syfte att stärka eventuellt felbehandlade patienters rättssäkerhet.

Medelsberäkningen

Regeringens förslag innebär ett med 29 milj. kr. höjt anslag i förhållande till innevarande budgetår. Det beräknade medelsbehovet är 250 milj. kr. Departementschefen anför att anslaget beräknats på grundval av utfallet för budgetåret 1984/85, vilket med 25 milj. kr. översteg då anvisat belopp.

I motion 217 begärs att anslaget höjs med 5 milj. kr. utöver regeringens förslag. Höjningen motiveras med motionsönskemål om ändrade regler för förordnande av offentlig försvarare.

Utskottet, som i ett följande avsnitt behandlar frågan om utökad rätt till offentlig försvarare och där finner att riksdagen nu inte bör ändra reglerna, anser att regeringens förslag till medelsanvisning bör godtas och avstyrker i följd därav motionsyrkandet.

Rättshjälpsfrågor; allmänt om rättshjälpsystemet

Rättshjälpslagen (1972:429) skiljer mellan fyra olika former av rättshjälp, nämligen allmän rättshjälp, rättshjälp åt misstänkt i brottmål, rättshjälp genom offentligt biträde och rådgivning. I det följande lämnas kortfattade beskrivningar av de olika rättshjälpsformerna.

Allmän rättshjälp kan beviljas fysiska personer och dödsbon. För att rättshjälp skall beviljas krävs dels att ärendet för vilket rättshjälp söks är en rättslig angelägenhet, dels att sökanden har behov av allmän rättshjälp. Därjämte krävs att sökanden, om det är en fysisk person, har en beräknad årsinkomst som inte överstiger ett visst belopp, för närvarande 110 000 kr. Vid beräkningen av årsinkomsten skall man ta hänsyn till försörjningsbörda, förmögenhetsinnehav, skuldsättning och andra särskilda omständigheter som kan inverka på betalningsförmågan. Allmän rättshjälp kan beviljas såväl i ärenden som handläggs hos domstolar eller andra myndigheter som i helt utomprocessuella ärenden. Allmän rättshjälp får inte beviljas i vissa i lagen angivna fall (8 §). Exempel härpå är att rättshjälp enligt huvudregeln inte får beviljas näringsidkare i angelägenhet som uppkommit i hans näringsverksamhet. En annan betydelsefull inskränkning i rätten till rättshjälp finns för ägaren av en fastighet i angelägenheter som rör fastigheten om han har – eller borde ha haft – en rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rättsskydd som omfattar angelägenheten. För upprättande av självdeklARATIONER, äktenskapsförord och testamenten får inte rättshjälp lämnas och inte heller i mål om boskillnad efter gemensam ansökan eller i s. k. massärenden såsom ärenden om förrättande av bouppteckning eller inskrivningsärenden enligt jordabalken.

Lagstiftningens konstruktion innebär rent formellt att staten vid allmän rättshjälp betalar kostnaderna i den rättsliga angelägenheten. Den största kostnaden avser normalt ersättningen till biträdet. Den som beviljats rättshjälp är dock skyldig att efter förmåga betala en del av kostnaderna. Den enskildes bidrag består av dels en rättshjälpsavgift, som är maximerad med hänsyn till hans ekonomiska förhållanden, dels en tilläggsavgift, som i viss mån är satt i relation till processkostnaderna. Allmän rättshjälp täcker inte

den skyldighet att ersätta en motparts rättegångskostnader som domstol kan ålägga enligt bl. a. 18 kap. 1 § rättegångsbalken (RB).

Rättshjälp åt misstänkt i brottmål lämnas dels genom biträde av offentlig försvarare, dels genom annan rättshjälp åt misstänkt i brottmål. Reglerna för förordnande av offentlig försvarare finns i 21 kap. RB. För en närmare redogörelse hänvisas till framställningen under rubriken *Offentlig försvarare*. Den offentliga försvararen betalas av allmänna medel. Enligt närmare bestämmelser i 31 kap. RB kan den tilltalade under vissa omständigheter åläggas återbetalningsskyldighet för dessa kostnader eller en del av dem. Annan rättshjälp åt misstänkt i brottmål får beviljas en tilltalad om hans beräknade årsinkomst inte överstiger 50 000 kr.; försörjningsbörd, skuldsättning m. m. skall beaktas när årsinkomsten beräknas. När sådan rättshjälp har beviljats betalar staten den tilltalades kostnader för bevisning, resor m. m.

Rättshjälp genom offentligt biträde kan beviljas i vissa i rättshjälpslagen uppräknade ärendekategorier. Det gäller främst ärenden som rör enskildas personliga rörelsefrihet eller kroppsliga integritet. Som exempel kan nämnas ärenden inom den psykiatriska eller sociala vårdlagstiftningen och inom utlänningslagstiftningen. Denna form av rättshjälp beviljas endast i mål eller ärenden hos domstolar eller myndigheter och inte i utomprocessuella angelägenheter. Rättshjälp genom offentligt biträde är helt kostnadsfri för den som beviljats rättshjälpen.

Med rättshjälpsformen *rådgivning* avses rådgivning eller annan jämförlig åtgärd i rättslig angelägenhet under högst en timme. Rådgivning får dock inte användas i bl. a. ärenden om upprättande av självdeklaration eller i inskrivningsärenden enligt jordabalken. Rådgivningen, som meddelas av advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå, står öppen för alla oavsett inkomst. Rådgivningsavgiften är 85 kr. för varje period om 15 minuter. Avgiften kan sättas ned. Om allmän rättshjälp sedermera beviljas i ärendet räknas rådgivningsavgiften av på den rättssökandes rättshjälpsavgift. Även avgift för rådgivning som lämnats i brottmål kan under vissa förhållanden tillgodoräknas den tilltalade.

Översyn av rättshjälpsystemet

Rättshjälpskommittén (Ju 1982:01) har under år 1984 och år 1985 avgett två betänkanden. I huvudbetänkandet (SOU 1984:66) *Den allmänna rättshjälpen föreslås genomgripande förändringar i rättshjälpsystemet*. I betänkandet (SOU 1985:4) *Rättshjälp tas upp frågor om offentliga biträden, organisationsfrågor m. m.* Betänkandena har remissbehandlats och övervägs för närvarande inom justitiedepartementet.

Rättegångsutredningen (Ju 1977:06) har i ett nyss avlämnat betänkande (SOU 1986:1) *Översyn av rättegångsbalken 2* behandlat de nuvarande reglerna och rättshjälpskommitténs förslag i huvudbetänkandet och lämnat vissa egna förslag i ämnet (s. 88 ff).

I motion 717 begärs utvidgade möjligheter till rättshjälp för den enskilde. Motionärerna anför att det på vissa områden, bl. a. i fråga om förvaltningsrättsliga mål, råder alltför stor restriktivitet när det gäller att bevilja rättshjälp.

Med hänsyn till den översyn av rättshjälpssystemet som pågår inom regeringskansliet anser utskottet att det för närvarande inte behövs någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionsönskemålet. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen i denna del.

Rättshjälp i disciplinärenden inom kriminalvården

I motion 707 förespråkas att intagna i kriminalvårdsanstalt skall få vidgade möjligheter till rättshjälp i disciplinärenden.

Bestämmelser om disciplinär bestraffning av den som är intagen i kriminalvårdsanstalt finns i 47–51 §§ lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (kriminalvårdslagen). Enligt dessa bestämmelser kan disciplinär bestraffning komma i fråga för intagen som bryter mot anbefalld ordning eller meddelade anvisningar när han befinner sig inom anstalten eller utanför anstalten under tillsyn av personal inom kriminalvården. I dessa fall får disciplinär bestraffning åläggas om det inte föreligger anledning att den intagne skall låta sig rätta av anvisning eller tillsägelse eller om gärningen är av sådan beskaffenhet att bestraffning är påkallad av hänsyn till ordningen eller säkerheten inom anstalten.

Som disciplinär bestraffning kan den intagne tilldelas varning eller förordnande meddelas att viss bestämd tid, högst tio dagar, inte skall räknas in i verkställighetstiden för den påföljd som avtjänas (s. k. disciplinärt tidstillägg). Genom upprepade sådana förordnanden får den tid som inte skall inräknas i verkställighetstiden uppgå till sammanlagt högst *tio dagar* för den som undergår fängelse i högst en månad, *15 dagar* för den som undergår fängelse i mer än en men högst fyra månader samt *45 dagar* för den som undergår fängelse på längre tid än fyra månader.

Beslut i disciplinärenden meddelas av styresman vid anstalt. Har styresmannen som disciplinär bestraffning meddelat förordnande om att viss tid inte skall räknas in i verkställighetstiden, skall disciplinärendet omedelbart underställas kriminalvårdsstyrelsens prövning. Det kan här nämnas att riksdagen genom proposition 1985/86:147 nyligen har förelagts förslag om ändrade regler för denna omprövning.

I fråga om förfarandet i disciplinärenden tillämpas förvaltningslagen (1971:290). Dessutom ges i kriminalvårdslagen föreskrifter bl. a. om att förhör skall hållas med den intagne innan beslut i ett disciplinärende meddelas. Över vad som förekommit vid förhör och annan utredning skall föras protokoll. Kriminalvårdsstyrelsens beslut i disciplinärenden kan överklagas till kammarrätten.

Utskottet kan för sin del gärna uttala sin förståelse för de motiv som ligger bakom motionsönskemålet. Samtidigt kan konstateras att rättshjälpslagen i och för sig lämnar utrymme för allmän rättshjälp åt intagna som är föremål

för disciplinförfarande. Förutsättningen härför är att den intagne bedöms ha ett sådant behov av juridiskt bistånd som avses i rättshjälpslagen. Så torde visserligen inte annat än undantagsvis anses vara fallet. Utskottet anser likväl att regleringen i rättshjälpslagen i förening med den ordning som gäller för handläggningen av disciplinärendena innebär att de intagnas berättigade intressen på området är tillgodosedda.

Utskottet vill i sammanhanget erinra om att det inom regeringskansliet pågår överväganden i fråga om rättshjälpsystemet. Utskottet avstyrker bifall till motion 707.

Rättshjälp åt asylsökande

I motionerna 713 och 719 framhålls att juridiskt biträde åt asylsökande flyktingar bör finnas att tillgå tidigare än för närvarande, helst vid det första förhøret hos polisen. I motion 713 föreslås två vägar att göra detta möjligt: genom tillskapande av jourverksamhet för advokater och genom utökning av tillåten tid för rådgivning enligt rättshjälpslagen.

En utlänning, som saknar för inresa i Sverige föreskrivna handlingar eller som av annan i utlänningslagen (1980:376) angiven omständighet inte får resa in i eller vistas i Sverige, kan *avvisas* vid ankomsten hit eller inom tre månader därefter.

Ett beslut om avvisning fattas av polismyndigheten. Ett överklagande av polismyndighetens beslut påverkar inte verkställigheten, om inte statens invandrarverk (SIV) beslutar att avvisningen tills vidare inte får verkställas. Om utlänningen söker asyl, dvs. påstår att han i hemlandet riskerar antingen politisk förføljelse eller att bli sänd till krigsskådeplats eller straffas för att han vägrat fullgöra krigstjänstgøring, eller om han förklarar sig inte vilja återvända till hemlandet på grund av de politiska förhållandena där, får polismyndigheten inte besluta om avvisning utan skall överlämna ärendet till SIV. Polismyndigheten kan dock även i sådana fall avgöra avvisningsfrågan, om myndigheten bedömer att påståendet är uppenbart oriktigt (s. k. direktavvisning). I sådant fall skall beslutet anmälas till SIV innan det får verkställas. Om SIV inte delar polismyndighetens bedömning skall SIV överta ärendet.

Under år 1985 uppgick antalet asylsökande i Sverige till ca 14 500 personer. Av dessa direktavvisades ca 2 900.

Ett beslut om *utvisning* kan fattas antingen av SIV eller av allmän domstol i samband med brottmålsprocess eller, när grunden är asocialitet, av allmän förvaltningsdomstol. SIV:s utvisningsbeslut kan överklagas till regeringen, medan domstolarnas utvisningsbeslut överklagas till resp. överinstans. Vissa beslut om avvisning och utvisning (terrorister m. fl.) fattas direkt av regeringen. Ett utvisningsbeslut är inte verkställbart förrän det har vunnit laga kraft.

Verkställigheten av avvisnings- och utvisningsbeslut handhas av polismyndigheten. Polismyndighetens beslut i verkställighetsärenden är inte överklagbart (visst ändringsförslag är framlagt i proposition 1985/86:133). Polismyndigheten är dock ofta skyldig att överlämna verkställighetsärendet till SIV, när de påståenden om politiska hinder som framförs är av samma typ

som har redovisats i fråga om avvsningsärenden. Även i vissa andra fall skall överlämnande ske. Överlämnande behöver dock inte ske, om påståendet är uppenbart oriktigt eller kan lämnas utan avseende eller redan har prövats.

Rättshjälp i utlänningsärenden ges främst i form av *offentligt biträde*. Regler härom finns i 41 § rättshjälpslagen.

I *utvisningsärenden* hos SIV, allmän förvaltningsdomstol och regeringen, liksom vid utredning hos polismyndigheten när fråga har uppkommit om utvisning, får rättshjälp genom offentligt biträde beviljas. Blir det fråga om utvisning i ett brottmål vid allmän domstol tillgodoses behovet av rättshjälp genom offentlig försvarare.

I *avvsningsärenden* kan rättshjälp genom offentligt biträde beviljas hos SIV och regeringen; däremot inte hos polismyndigheten om inte anledning föreligger att överlämna ärendet till SIV.

I *verkställighetsärenden* får rättshjälp genom offentligt biträde beviljas, om anledning föreligger att överlämna ärendet från polismyndigheten till SIV.

En ytterligare omständighet som möjliggör förordnande av offentligt biträde i *utvisnings-, avvsnings- eller verkställighetsärenden* hos polismyndighet är att utlännningen har hållits i *förvar* enligt de särskilda reglerna härom under längre tid än en vecka.

Beslut om rättshjälp genom offentligt biträde fattas i samtliga här redovisade fall av rättshjälpsnämnd.

Invandrarpolitiska kommittén (A 1980:4 – IPOK) avlämnade i maj 1983 betänkandet (SOU 1983:29) *Invandringspolitiken – Förslag*. Kommittén diskuterade där frågan om juridiskt biträde åt asylsökande i direktavvisningssituationer (s. 201 f). Kommittén ansåg att ett system med advokatberedskap sannolikt inte kunde införas annat än på lång sikt, eftersom det skulle kräva medverkan av ett relativt stort antal advokater på olika orter och medföra betydande kostnader. Kommittén ansåg emellertid att en försöksverksamhet skulle vara av stort intresse.

I proposition 1983/84:144 om invandrings- och flyktingpolitiken uttryckte föredragande departementschefen oro för den praxis i direktavvisningssituationer som enligt IPOK hade utvecklats hos polismyndigheterna och anmälde sin avsikt att ta initiativ till en närmare undersökning av vilka metoder som kan förbättra rättssäkerheten i samband med asylprövningen vid gränserna.

Riksdagen tillstyrkte förslaget om en särskild utredning och förutsatte att frågan om advokatberedskap för dessa ärenden kunde komma att aktualiseras vid de överväganden som utredaren skulle komma att göra (SfU 1983/84:30 s. 16, rskr. 410).

Uppdraget lämnades åt *asylutredningen* (A 1984:01). Utredningen förväntas avge ett förslag om asylförfarandet vid gränserna, innefattande ställningstagande till frågan om juridiskt biträde, under första halvåret 1986.

Rättshjälpskommittén har i betänkandet (SOU 1985:4) *Rättshjälp* föreslagit bl. a. att den nuvarande regeln i 41 § 6 rättshjälpslagen om rätt för utlännning som har hållits i förvar längre tid än en vecka att få offentligt biträde ändras så att tidrymden avkortas från en vecka till tre dagar. Betänkandet har remissbehandlats och övervägs för närvarande i regeringskansliet.

Utskottet gör följande bedömning.

Den av motionärerna berörda frågan om biträde vid gränsen åt asylsökande är enligt utskottets mening av hög angelägenhetsgrad. De som anländer till Sverige i syfte att söka asyl har naturligtvis ofta svårt att hävda sina intressen. Bl. a. bristande kunskaper om det svenska regelsystemet och språket bidrar till detta men också, som framhålls i motion 719, det förhållandet att situationen i sig är oroande för den enskilde. De svårigheter som uppenbarligen föreligger har också, som framgår av utskottets inledande redogörelse, redan tidigare uppmärksammats av riksdagen (SfU 1983/84:30, rskr. 410) och utredning pågår om hur de skall kunna lösas. Ett utredningsförslag väntas föreligga inom kort.

Utskottet, som inte tar ställning till vilken typ av bistånd som kan vara att föredra i de angivna situationerna, anser att resultatet av det pågående utredningsarbetet och regeringens åtgärder med anledning därav bör avvaktas. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna 713 och 719.

Rättshjälp till felbehandlad patient

Motionen

I motion 724 begärs förslag till ändring i rättshjälpslagen så att rättshjälp i ärenden om felbehandling av patienter kan beviljas utan särskilda skäl, om ärendet på grund av preskription inte har kunnat prövas inom patientförsäkringens ram. Om ärendet har prövats enligt patientförsäkringsvillkoren anser motionärerna att rättshjälp bör kunna beviljas, när särskilda omständigheter föreligger.

Motionärerna hävdar att rättshjälpsnämnderna praktiskt taget alltid avslår ansökan om rättshjälp i dessa fall med hänvisning till att den enskilde inte har "befogat intresse" av att få sin sak behandlad (8 § första stycket 9 rättshjälpslagen).

Skadeersättningsregler

Skador som har uppstått genom felaktig medicinsk behandling är inte underkastade någon rättslig särbehandling. Det innebär att en sjukvårdshuvudmans skadeståndsansvar – liksom skadeståndsfrågorna i övrigt inom sjukvårdens område – skall bedömas enligt bestämmelserna i *skadeståndslagen* (1972:207).

Enligt 3 kap. 1 § skadeståndslagen åligger det arbetsgivare att svara för bl. a. personskada, som en hos honom anställd arbetstagare vållar genom fel eller försummelse i tjänsten, oavsett vilken ställning arbetstagaren intar. Ansvaret omfattar även statliga och kommunala myndigheter, t. ex. en landstingskommun som driver ett sjukhus. En skadelidande är regelmässigt skyldig att visa att skadan har vållats avsiktligt eller av vårdslöshet och att han inte själv uppsåtligen eller av grov oaktsamhet har medverkat till skadan. Talan om skadestånd förs vid allmän domstol.

Vid personskada till följd av sjukvårdsbehandling gäller liksom vid andra skadefall att den skadelidande kan få ersättning genom *socialförsäkringen*.

Sedan den 1 januari 1975 finns ett särskilt försäkringssystem för hälso- och sjukvården kallat *Patientförsäkring vid behandlingsskada*. Ersättning utgår utan att den skadelidande behöver bevisa att förutsättningar för skadeståndsansvar föreligger, dvs. att skadan har vållats genom fel eller försummelse. Försäringen gäller för behandlingsskada som har uppkommit i direkt samband med hälso- och sjukvård. Behandlingsskadan skall vara av kroppslig art och ha "uppkommit som en direkt följd av undersökning, behandling eller annan dylik åtgärd, förutsatt att skadan inte utgör en oundviklig komplikation till en från medicinsk synpunkt motiverad åtgärd" (egentlig behandlingsskada). Härvid undantas sådan skada, som är en följd av ett nödvändigt risktagande i särskilt kritiska situationer. Vidare räknas som behandlingsskador dels sådana som består i att ett sjukdomsförlopp på grund av diagnosfel inte har behandlats på ett adekvat sätt (diagnosskada), dels vissa olycksfalls- och infektionsskador. Från ersättningsreglerna undantas bl. a. skador som har orsakats av läkemedel. När det gäller skador på grund av läkemedel har en försäkring liknande patientförsäringen kommit till stånd år 1978.

Ersättningskrav skall framställas senast tre år från den tidpunkt då skadan först visade sig, dock inte senare än tio år efter det skadan orsakades. Vid bestämmande av ersättningen tillämpas i princip skadeståndsrättsliga normer. Vissa schabloner används. Bl. a. utgår inte ersättning för vissa smärre skador. Åtagandet är för varje skadehändelse begränsat till 20 milj. kr., dock högst 3 milj. kr. för varje skadad person.

Patientförsäringen meddelas av ett konsortium av försäkringsbolag. Staten, samtliga kommuner och landstingskommuner har avtal om sådan försäkring. Även de privatpraktiserande tandläkarna och läkarna har som regel försäkringar med i allt väsentligt samma villkor.

Sedan en skadeanmälan har gjorts verkställer handläggare vid Patientförsäkringen en fullständig utredning, såväl medicinsk som ekonomisk och social, utan kostnad för den skadelidande.

För bedömning av principiella eller tvistiga skadeersättningsfall har tillsatts en särskild nämnd – Patientskadenämnden. Skadenämnden består av sex ledamöter, av vilka regeringen utser ordförande och ytterligare två ledamöter, sjukvårdshuvudmännen två ledamöter och försäkringsgivarna en ledamot. Om nämndens beslut inte godtas kan ärendet hänskjutas till skiljemän.

Rättshjälp i skadeärenden

Behovsprövningen enligt rättshjälplagen (RHL) gäller i de flesta fall frågan om det föreligger behov av biträde. Av 20 § första stycket RHL framgår att biträde får förordnas endast om den rättssökande inte själv eller genom någon som i tjänsteställning eller annars lämnar honom bistånd behörigen kan tillvarata sin rätt. Rätten till biträde är sålunda subsidiär i förhållande till den hjälp som den rättssökande kan få på annat håll.

Med den utformning som huvudregeln om allmän rättshjälp har fått har den allmänna rättshjälpen en mycket vidsträckt omfattning. Bl. a. i syfte att koncentrera rättshjälpsresurserna till områden där de bäst behövs har

huvudregeln försetts med ett flertal begränsningar. Dessa återfinns i 8 § RIIL. Som en generell begränsning gäller därvid att den rättssökande för att få allmän rättshjälp skall ha befogat intresse av att få sin sak behandlad (8 § första stycket 9). Lagstiftaren har inte ansett det möjligt att uttömmande ange alla de situationer där rättshjälp bör vägras på grund av denna regel. I förarbetena (prop. 1972:4 s. 247 ff) anges dock några typfall. Sålunda bör rättshjälp exempelvis kunna vägras när anspråket grundas på en klar felbedömning av gällande rättsregler och en eventuell talan därför är helt utsiktslös. Även fall när bevisläget är sådant att det framstår som utsiktslöst eller mycket osannolikt att anspråket kan drivas med framgång nämns som exempel där rättshjälp bör kunna vägras.

Högsta domstolen har i två avgöranden (NJA 1982 s. 175, I och II) slagit fast att det inte är förenligt med de grundläggande principerna för rättegången att en domstol i rättshjälpsfrågan skall göra en förberedande sakprövning för att kunna avgöra om rättshjälp skall beviljas eller få behållas. Enligt högsta domstolen är det endast i uppenbara fall som en sådan prövning kan göras utan att en domstol kommer i konflikt med de grundläggande rättegångsprinciperna.

Besvärnämnden för rättshjälpen har ansett att behov av biträde genom allmän rättshjälp som regel inte kan anses föreligga vid skadereglering hos Patientförsäkringen eller vid behandling av ärende hos Patientskadenämnden. Endast om det föreligger särskilda skäl med hänsyn till sökandens personliga förhållanden eller ärendets beskaffenhet eller om ärendet skall hänskjutas till avgörande av skiljemän anses behov av rättshjälp föreligga. Rättshjälp har beviljats i några fall där sökanden inte hade iakttagit försäkringsvillkoret att krav skall framställas inom viss tid från det skadan orsakats.

Utskottets bedömning

Utskottet vill till en början framhålla att det naturligtvis är angeläget att patienter, som drabbas av behandlingsskador inom hälso- och sjukvården, får kompensation för dessa. Genom patientförsäkringen har patienten i detta avseende ett, relativt sett, gott skydd. Vissa skadefall ersätts dock inte genom försäkringen. Patienten är då hänvisad till att söka ersättning på annat sätt, t. ex. genom att framställa anspråk på skadestånd. Om inte uppgörelse kan träffas i godo kan ersättningstalan föras vid domstol. Behov av biträde enligt rättshjälpslagen torde i sådana fall i och för sig kunna anses föreligga. Men utgångsläget kan vara olika i olika fall. Har ersättningskravet tidigare prövats i sak enligt villkoren för patientförsäkring och avslagits, torde risken för att ansökan om rättshjälp avslås på den grund som motionärerna vänder sig emot, dvs. att sökanden saknar befogat intresse av att få saken prövad, vara större än om en sådan saklig prövning inte har skett tidigare. Stor försiktighet vid användningen av denna avslagsgrund är dock förordad både i förarbetena till rättshjälpslagen och genom rättspraxis. Syftet med den åsyftade bestämmelsen är att förhindra missbruk av rättshjälpen i uppenbara fall, och den kan enligt utskottets mening knappast avvaras helt ens i patientskadecärenden. Enligt utskottets mening är – vid en riktig tillämpning – motionärernas

önskemål väl tillgodosedda redan genom det nuvarande regelsystemet. Någon ändring av rättshjälpslagen på sätt motionärerna önskar bör därför inte vidtas.

Utskottet avstyrker bifall till motion 724.

Offentlig försvarare

I motionerna 217 och 717 kritiseras reglerna om rätt till offentlig försvarare i brottmål. Motionärerna anser att det råder alltför stor restriktivitet vid bedömningen av om den tilltalade behöver offentlig försvarare, och de anser att kraven på rättssäkerhet för de tilltalade inte alltid tillgodoses.

Den 1 januari 1984 ändrades lagstiftningen om offentlig försvarare (prop. 1983/84:23, JuU 7, rskr. 50). Reglerna i 21 kap. 3 § rättegångsbalken (RB) om rätten till offentlig försvarare skärptes då samtidigt som de blev mer preciserade.

Bestämmelserna innebär följande. Den som är anhållen eller häktad eller misstänkt för ett brott för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i sex månader har ovillkorlig rätt till offentlig försvarare om han begär det. Offentlig försvarare skall därutöver förordnas

1. om den misstänkte är i behov av försvarare med hänsyn till utredningen om brottet,
2. om försvarare behövs med hänsyn till att det är tveksamt vilken påföljd som skall väljas och det finns anledning att döma till annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening, eller
3. om det i övrigt föreligger särskilda skäl med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden eller till vad målet rör.

Enligt den tidigare lydelsen skulle offentlig försvarare förordnas om det på grund av sakens beskaffenhet eller eljest ansågs att den misstänktes rätt inte kunde tillvaratas utan biträde.

I fråga om unga lagöverträdare gäller särskilda regler om förordnande av offentlig försvarare. Dessa finns i 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. De innebär att om den tilltalade inte fyllt 18 år skall, om det finns anledning att döma till annan påföljd än böter, offentlig försvarare förordnas om det inte är uppenbart att den unge saknar behov av offentlig försvarare.

Bakgrunden till lagändringen år 1984 var att andelen tilltalade med offentlig försvarare hade ökat under senare år och att offentlig försvarare inte sällan förordnades även i mål av enkel beskaffenhet. Samhällets kostnader för offentlig försvarare hade stigit kraftigt; de uppgick budgetåret 1979/80 till 59 milj. kr., 1980/81 till 72 milj. kr., 1981/82 till 83 milj. kr. och 1982/83 till 92 milj. kr. Riktmärket för lagändringen var i princip att åstadkomma en rättstillämpning som stämde överens med vad som ursprungligen avsetts i fråga om offentlig försvarare.

Det kan nämnas att den kraftiga ökningen av kostnaderna för offentlig försvarare därefter har avtagit; budgetåren 1983/84 och 1984/85 uppgick de till drygt 96 milj. kr. resp. 97 milj. kr.

Sedan de nya reglerna varit i kraft en tid har statistiska centralbyrån på uppdrag av Sveriges advokatsamfund år 1985 utfört en undersökning av olika

domstolars tillämpning av bestämmelserna. Undersökningen, som omfattar ett urval tingsrättsdomar från åren 1983 och 1984, har redovisats i samfundets tidskrift *Advokaten*, nr 2 år 1985. Enligt undersökningsresultatet ökade andelen dömda som inte hade offentlig försvarare från drygt 53 % år 1983 till drygt 62 % år 1984. I fråga om dem som dömdes till fängelsestraff ökade andelen utan offentlig försvarare från ca 25 % till ca 34 %.

Rätten till offentlig försvarare har debatterats i kammaren den 23 oktober 1985 med anledning av en interpellation (riksdagens protokoll 1985/86:16).

Regeringen har i ett beslut den 23 januari 1986 uppdragit åt domstolsverket att göra en utvärdering av reformen om offentliga försvarare. Därvid skall undersökas bl. a. om rättssäkerheten har försämrats genom reformen och om exempelvis målutvecklingen har påverkat antalet försvararförordnanden. Även frågan om ojämnheter i tillämpningen skall belysas. I sitt arbete skall domstolsverket samråda med bl. a. Sveriges domareförbund och Sveriges advokatsamfund. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 oktober 1986.

Utskottet vill framhålla att frågan om misstänkta rätt till offentlig försvarare gäller ett mycket viktigt rättssäkerhetsintresse. Den som har ett verkligt behov av en offentlig försvarare i brottmål skall enligt utskottets mening också vara tillförsäkrad denna förmån. En annan ordning kan inte godtas i ett rättssamhälle. Det är således ett betydelsefullt ämne som motionärerna tagit upp.

Grunden för lagändringarna om rätten till offentlig försvarare var ytterst tanken att rättsväsendets begränsade resurser bör användas där de bäst behövs; i detta syfte borde domstolarna – generellt sett – företa en mer ingående prövning av om offentlig försvarare bör förordnas och även tillämpa en mer restriktiv praxis än som kommit att utbildas. Samtidigt som utskottet ställde sig bakom dessa tankgångar i lagstiftningsärendet, betonade utskottet i sitt betänkande med flera exemplifieringar att i varje enskilt fall behovet av offentlig försvarare måste vara avgörande.

Såvitt kan bedömas har, som avsetts, antalet försvararförordnanden minskat efter lagändringarna. Nedgången varierar emellertid avsevärt mellan olika delar av landet. Utskottet anser att den ojämnhet i rättstillämpningen som nu synes föreligga är otillfredsställande. Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att de nya reglerna utvärderas, särskilt med avseende på de misstänkta krav på rättssäkerhet i brottmålsförfarandet. En sådan utvärdering har påbörjats av domstolsverket efter beslut av regeringen i januari i år.

Mot bakgrund av det sagda saknas det anledning för riksdagen att för närvarande vidta någon åtgärd för att utvidga rätten till offentlig försvarare såsom begärs i motionerna. Utskottet avstyrker därför bifall till motion 717 i nu berörd del. Yrkandet i motion 217 har redan behandlats av utskottet under avsnittet om medelsberäkningen.

Utskottet hemställer

1. beträffande *utvidgad rätshjälp*
att riksdagen avslår motion 1985/86:Ju717 i denna del (yrkande 2).
2. beträffande *rätshjälp i disciplinärenden inom kriminalvården*
att riksdagen avslår motion 1985/86:Ju707,
3. beträffande *rätshjälp åt asylsökande*
att riksdagen avslår motion 1985/86:Ju713 och motion 1985/86:Ju719,
4. beträffande *rätshjälp till felbehandlad patient*
att riksdagen avslår motion 1985/86:Ju724,
5. beträffande *offentlig försvarare*
att riksdagen avslår motion 1985/86:Ju717 i denna del (yrkande 1),
6. beträffande *medelsberäkningen*
att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1985/86:Ju217 i denna del (yrkande 7) till *Rätshjälpskostnader* för budgetåret 1986/87 anvisar ett förslagsanslag av 250 000 000 kr.

2. **Rätshjälpsnämnderna.** Regeringen har under punkt F 2 (s. 107) föreslagit riksdagen att till Rätshjälpsnämnderna för budgetåret 1986/87 anvisa ett förslagsanslag av 8 651 000 kr.

Utskottet

Som framgått under föregående anslagspunkt har rätshjälpskommittén lämnat förslag om ändringar i rätshjälpsystemet (SOU 1984:66 och 1985:4). Kommittén har därvid föreslagit bl. a. att tre av de fyra rätshjälpsnämnderna avskaffas. Förslaget övervägs för närvarande inom regeringskansliet.

I budgetpropositionen föreslås en tillämpning av huvudförslaget om besparingar för det kommande budgetåret.

Utskottet har ingen erinran mot medelsberäkningen.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Rätshjälpsnämnderna* för budgetåret 1986/87 anvisar ett förslagsanslag av 8 651 000 kr.

3. **Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet.** Regeringen har under punkt F 3 (s. 108 och 109) föreslagit riksdagen att till Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet för budgetåret 1986/87 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.

Utskottet

Under förevarande anslag redovisas kostnader och intäkter vid de allmänna advokatbyråerna. Anslaget, som tas upp med ett formellt belopp på 1 000 kr., får i princip inte belastas. De allmänna advokatbyråerna förfogar över en rörlig kredit i riksgäldskontoret för att lösa likviditetsbehov för uppdrags-

verksamheten. På grund av ett ökat likviditetsbehov har den rörliga krediten höjts.

JuU 1985/86:26

Riksdagen har i februari 1986 beslutat att på tilläggsbudget för innevarande budgetår till Allmänna advokatbyråer: Rörelsekapital (anslagspunkt F 7) anvisa ett anslag av 4 694 000 kr. (prop. 1985/86:101, JuU 14, rskr. 112). Anledningen till tillskottet är de allmänna advokatbyråernas problem med lönsamheten, och beloppet utgör nettobehovet för att genomföra en viss finansiell rekonstruktion.

I budgetpropositionen anför departementschefen att han är mycket oroad över den dåliga lönsamheten vid de allmänna advokatbyråerna. Det är angeläget, uttalar han, att domstolsverket med kraft fortsätter arbetet med rekonstruktioner och organisationsförändringar vid de byråer där det behövs; därvid är nedläggning ett alternativ för de byråer som har visat ett negativt rörelseresultat under en följd av år. Han anför vidare att det är angeläget att intensivare bearbeta också intäktssidan.

Utskottet, som delar departementschefens uppfattning om vikten av åtgärder för att både minska kostnaderna och öka intäkterna vid byråerna, har ingen erinran mot regeringens förslag till medelsanvisning.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1986/87 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.

4. Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag. Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt F 4 (s. 109) och hemställer

att riksdagen till *Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag* för budgetåret 1986/87 anvisar ett förslagsanslag av 2 130 000 kr.

5. Vissa domstolskostnader m. m. Regeringen har under punkt F 5 (s. 110) föreslagit riksdagen att till *Vissa domstolskostnader m. m.* för budgetåret 1986/87 anvisa ett förslagsanslag av 39 400 000 kr.

Motioner

I motion 1985/86:Ju714 av Roland Sundgren (s) och Olle Göransson (s) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av ersättningarna till vittnen i tingsrätt, så att full ersättning kan erhållas för förlorad arbetsförtjänst samt att bilersättning och eventuella traktamenten utgår efter de statliga normerna.

I motion 1985/86:Ju715 av Tommy Franzén m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ersättning till vittnen i brottmålsprocesser.

Utskottet

Medelsberäkningen

Från anslaget betalas vissa kostnader för rättegångsväsendet, bl. a. ersättning av allmänna medel till vittnen, målsägande m. fl.

Det föreslås att riksdagen till detta anslag anvisar ett belopp som innebär en höjning med 4,6 milj. kr. i förhållande till anslaget för innevarande budgetår; det belopp som föreslås är 39,4 milj. kr.

Utskottet har inte något att invända mot regeringens medelsberäkning.

Vittnesersättning av allmänna medel

I motionerna 714 och 715 kritiserar de nuvarande reglerna om ersättning av allmänna medel till vittnen; motionärerna anser att ersättningsbeloppen bör höjas.

Ersättningar som skall betalas av allmänna medel till vittnen, målsägande m. fl. för inställelse i mål eller ärenden vid domstolar eller andra myndigheter beräknas enligt förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m. m. Denna förordning, som trädde i kraft den 1 november 1982, ersatte en förordning med i viss mån andra ersättningsregler och lägre ersättningsbelopp. Ersättningen kan avse nödvändiga kostnader för resa (reseersättning) och upphålle (traktamente) samt ersättning för mistad inkomst eller annan ekonomisk förlust (ersättning för tidsspillan).

Reseersättning betalas för resa med tåg med belopp som motsvarar avgiften för en plats i andra klass och i förekommande fall avgift för sovplats. Resa med egen bil ersätts med 60 öre per kilometer. Kostnad för resa med flygplan ersätts bl. a. om detta färd sätt skulle bli billigare än annat när man beaktar även traktamente och ersättning för tidsspillan eller om vissa tidsvinster uppstår i förhållande till en resa med billigare färdmedel.

Traktamente får bestämmas till högst 50 kr. per dag. Utgift för nattlogi ersätts med högst 200 kr. per natt eller, om det föreligger särskilda skäl, högst 300 kr.

Ersättning för tidsspillan får bestämmas till högst 30 kr. för varje timme under vilken den som har kallats mister inkomst eller gör annan ekonomisk förlust på grund av inställelsen. Ersättningen får dock inte överstiga 200 kr. per dag.

Utskottet har vid en rad tillfällen behandlat motionsyrkanden om förbättrad vittnesersättning. För en utförlig redogörelse hänvisas till utskottets betänkande JuU 1984/85:21 s. 5 ff. I det nämnda betänkandet uttalade utskottet – i februari 1985 – att utskottet ansåg tiden vara mogen för en översyn i generös anda av reglerna om ersättning till vittnen m. fl. I fråga om den närmare inriktningen ansåg utskottet att åtskilligt talar för att den som av domstol åläggs att infinna sig som vittne i en rättegång inte skall behöva lida någon ekonomisk förlust härigenom. Kostnader eller inkomstbortfall som vittnet inte kunnat undvika, t. ex. löneavdrag, ersättning till en vikarie eller utlägg för nödvändig övernattning, bör vittnet i princip få full ersättning för, uttalade utskottet. Utskottet betonade också betydelsen av att reglerna är enkla att förstå och tillämpa. Vad utskottet uttalat gavs regeringen till känna (rskr. 167).

I årets budgetproposition förklarar departementschefen att han beräknar medel för en förbättring av vittnesersättningarna såvitt gäller resor och traktamenten. Han anför vidare att chefen för finansdepartementet senare kommer att föreslå att ersättningen till vittnen m. fl. för tidsspillan skall

befrias från inkomstskatt. (Sådant förslag har lagts fram i proposition 1985/86:150, bil. 1, s. 61, beslutad den 16 april 1986.)

JuU 1985/86:26

Utskottet utgår ifrån att de förbättringar i ersättningsreglerna som sålunda är aktuella kommer att utformas i linje med vad utskottet uttalade förra året. Sålunda bör exempelvis kostnader för uppehälle och nödvändiga övernattningskostnader ersättas i princip fullt ut. Det är också angeläget att en ordning med inkomstskattebefriade ersättningar inte leder till invecklade eller svårtillämpade rutiner när beloppen skall bestämmas i enskilda fall. Utskottet förutsätter att ändringarna genomförs snarast.

Utskottet anser att det saknas skäl för riksdagen att i rådande läge vidta någon åtgärd med anledning av motionsyrkandena. Dessa avstyrks därför.

Vittnesersättning som betalas av part

I motion 715 tas upp frågan om ersättning till vittne i brottmål som åberopats av den tilltalade. Motionärerna anför att vittnet kan bli utan ersättning därför att den tilltalade många gånger saknar medel att betala vittnesersättningen med. Motionärerna anser att staten bör betala kostnaderna för vittnen som åberopats av tilltalade.

När ett vittne har åberopats av åklagaren eller inkallats av rätten självmant skall vittnesersättningen betalas av allmänna medel. När ett vittne däremot har åberopats av en enskild part, t. ex. en tilltalad i brottmål, skall parten betala vittnets ersättning (36 kap. 24 § rättegångsbalken, RB). Det sist sagda gäller dock inte om den tilltalade har beviljats rättshjälp åt misstänkt i brottmål; i sådant fall ersätts vittnet av allmänna medel (37 § rättshjälpslagen).

I fråga om den slutliga fördelningen av rättegångskostnader i brottmål där åklagaren för talan gäller reglerna i 31 kap. RB. De innebär, kort uttryckt, att den som döms i ett mål skall upp till en viss gräns betala tillbaka till staten bl. a. vad som av allmänna medel utgått i ersättning till vittnen och till offentlig försvarare. Om han frikänns i målet har han rätt till ersättning av staten för sina kostnader.

Här kan nämnas att utskottet i ett betänkande i februari 1985 med anledning av ett motionsyrkande har behandlat en fråga som är nära besläktad med den föreliggande. För att tilltalade inte av ekonomiska skäl skall tvingas avstå från bevisning begärdes i motionen att tilltalads bevisning alltid skall betalas av allmänna medel. Motionen avstyrktes och riksdagen följde utskottet (JuU 1984/85:21 s. 3 ff).

När det gäller ett vittnes intresse av att inte stå utan möjlighet att få kostnaderna för inställelsen ersatta av den tilltalade som åberopat förhört med honom kan följande sägas.

Den som kallas som vittne har rätt att på begäran i förskott få ersättning för kostnader för resa och uppehälle. Förskottet skall betalas av den som är skyldig att ersätta vittnet för inställelsen, dvs. i den aktuella situationen av den tilltalade (36 kap. 25 § RB). Förskottets storlek bestäms av rätten.

Vissa närmare föreskrifter ges i kungörelsen (1973:261) om utbetalning av vissa ersättningar i mål eller ärende vid domstol, m. m.

I den av domstolsverket utformade blanketten för kallelse till vittnen anges bl. a.:

Ersättning för att Ni kommit skall betalas av den som begärt att Ni skall höras.

JuU 1985/86:26

Vill Ni ha förskott skall Ni muntligen eller skriftligen begära detta hos. . .

I Gärdes m. fl. kommentar till nya rättegångsbalken, utgiven år 1949, anføres att om parten underlåter att betala av domstolen fastställt förskott, vittnet i allmänhet torde få anses ha haft giltig ursäkt för att inte inställa sig vid domstolen. Någon påföljd för vittnet kan sålunda ej inträda, uttalar det.

Utskottet gör följande bedömning.

Den situation som avses med motionsönskemålet kan uppkomma endast under förutsättning att varken åklagaren eller rätten har funnit anledning att skaffa in den begärda vittnesbevisningen och den tilltalade heller inte har beviljats rättshjälp i brottmålet. Situationen torde vara tämligen ovanlig eftersom åklagare och domstolar vanligtvis har en frikostig inställning till tilltalades önskemål om anskaffande av bevisning enligt de regler som innebär att kostnaderna för bevisningen betalas av staten. Risken är således mycket liten för att ett vittne som har väsentliga uppgifter att lämna inte blir hört.

Såvitt gäller de – enligt utskottets bedömning – enstaka fall där ett vittne i brottmål emellertid har att vända sig till den tilltalade personligen för att få sin vittnesersättning, framgår det av den nyss lämnade redogörelsen att reglerna erbjuder ett skydd mot att vittnet ädrar sig utgifter som sedan inte ersätts.

Även om motionsönskemålet sålunda enligt utskottets mening får antas ha endast ringa praktisk betydelse avser det dock ett angeläget område, inte minst för den enskilde. Utskottet anser emellertid, i likhet med sitt ställningstagande i fjol, att frågan inte bör ses isolerad utan i ett vidare sammanhang där frågorna om ersättning för bevisning och fördelning av rättegångskostnader tas upp mer allmänt. En sådan översyn ingår i rättegångsutredningens (Ju 1977:06) uppgifter. Ett betänkande avseende bl. a. dessa frågor är att vänta under början av nästa år.

Mot bakgrund av vad nu har sagts anser utskottet det inte påkallat med någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen. Utskottet avstyrker därför bifall till motion 715 i denna del.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. *beträffande medelsberäkningen*

att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Vissa domstolskostnader m. m.* för budgetåret 1986/87 anvisar ett förslagsanslag av 39 400 000 kr.,

2. *beträffande vittnesersättning av allmänna medel*

att riksdagen avslår motion 1985/86:Ju714 och motion 1985/86:Ju715 i denna del,

3. *beträffande vittnesersättning som betalas av part*

att riksdagen avslår motion 1985/86:Ju715 i denna del.

6. **Diverse kostnader för rättsväsendet.** Regeringen har under punkt F 6 (s. 110 och 111) föreslagit riksdagen att till *Diverse kostnader för rättsväsendet* för budgetåret 1986/87 anvisa ett förslagsanslag av 11 000 000 kr.

JuU 1985/86:26

Motion

I motion 1985/86:Ju804 av Görel Bohlin (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att kungörelsen med föreskrifter om borgerlig vigsel och med uppgift om ersättning härför ändras i enlighet med vad som i motionen anförts.

Utskottet

Regeringens förslag till medelsberäkning under denna punkt innebär en ökning av anslaget med 3 milj. kr. i förhållande till anslaget för innevarande budgetår.

Enligt vad som anges i propositionen har medel beräknats för en viss höjning av ersättningen till särskilt förordnad vigselförrättare. I denna fråga vill utskottet med anledning av motionen tillägga följande.

Behörighet att förrätta borgerlig vigsel tillkommer enligt 4 kap. 5 § giftermålsbalken dels lagfaren domare i allmän underrätt, dels den som länsstyrelsen särskilt förordnar till vigselförrättare.

Ersättningen till särskilt förordnad vigselförrättare regleras i kungörelsen (1964:678) med närmare föreskrifter om borgerlig vigsel. Genom en nyligen av regeringen beslutad ändring i kungörelsen har den i budgetpropositionen aviserade höjningen av ersättningen genomförts. Ändringen, som trätt i kraft den 1 februari 1986 (SFS 1985:1113), innebär att ersättningen för varje vigsel som förrättats har höjts från 80 kr. – vilket belopp gällt sedan den 1 juli 1978 – till 110 kr. Har samma dag förrättats mer än en vigsel utgör ersättningen efter höjningen 30 kr. för varje vigsel utöver den första.

Genom den enligt utskottets mening väl motiverade höjningen av ersättningen till särskilt förordnad vigselförrättare som nyligen genomförts får önskemålet i motionen redan anses vara i huvudsak tillgodosett. Samtidigt med att detta konstateras ställer sig utskottet avvisande till den i motionen förespråkade ordningen att ersättningen på området skall uppräknas automatiskt med hänsyn till utvecklingen av levnadskostnaderna. En sådan ordning tillämpas för övrigt inte i fråga om statlig ersättning inom andra, närliggande områden.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 804. Utskottet godtar regeringens förslag till medelsberäkning.

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsberäkningen*
att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Diverse kostnader för rättsväsendet* för budgetåret 1986/87 anvisar ett förslagsanslag av 11 000 000 kr.,

Stockholm den 22 april 1986

På justitieutskottets vägnar

Karin Ahrland

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Arne Nygren (s), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Björn Körlof (m), Helge Klöver (s), Gunilla André (c), Ulla-Britt Åbark (s), Sven Munke (m), Lars-Erik Lövdén (s), Hans Göran Franck (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Arne Svensson (m), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s) och Ingbritt Irhammar (c).

Reservationer

1. Rättshjälp åt asylsökande (punkt 1, mom. 3)

Karin Ahrland (fp) och Hans Petersson i Röstånga (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar med "Den av" och slutar med "och 719" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser, i likhet med motionärerna, att rättssäkerheten måste förbättras för dem som kommer till Sverige som asylsökande. En viktig komponent i ett sådant förbättrat rättssäkerhetsskydd är att den som söker asyl får tillgång till biträde av en jurist redan i samband med det första förhåret hos polisen vid gränsen. De flesta asylsökande flyktingar befinner sig vid detta förhör i ett upprivet tillstånd. Många hyser fruktan för representanterna för ordningsmakten, språket är för dem obegripligt, deras oro är stor. Närvaron av ett juridiskt biträde skulle innebära ett stöd för sökandena och därigenom också att kvaliteten på förhåret förbättrades; detta skulle i sin tur kraftigt minska risken för felbedömningar. Hittillsvarande erfarenheter visar också att i de fall där jurister har biträtt de asylsökande har dessa ofta, trots polisens avvisningsbeslut, senare fått uppehållstillstånd.

Det finns alltså enligt utskottets mening starka skäl som talar för att de asylsökande skall ha rätt till juridisk hjälp oavsett på vilket stadium i beslutsprocessen deras ärende befinner sig. Nuvarande regler erbjuder rätt till kostnadsfri hjälp i form av offentligt biträde enligt rättshjälplagen i alla beslutsinstanser utom hos polismyndigheten, när denna själv fattar beslut. Enligt utskottets mening framstår det som självklart att denna form av biträde bör stå de asylsökande till buds redan vid förfarandet hos polismyndigheten. Regeringen bör snarast utarbeta och förelägga riksdagen förslag till erforderlig lagstiftning i enlighet härmed. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *rättshjälp åt asylsökande*
att riksdagen med bifall till motion 1985/86:Ju719 och med anledning

av motion 1985/86:Ju713 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende. JuU 1985/86:26

2. Rättshjälp till felbehandlad patient (punkt 1, mom. 4)

Björn Körlof (m), Sven Munke (m) och Arne Svensson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 9 med "Utskottet vill" och slutar på s. 10 med "motion 724" bort ha följande lydelse:

Av utskottets inledande redogörelse framgår att det inte är helt klarlagt i vilken utsträckning rättshjälp beviljas den som vill föra talan om skadestånd vid domstol avseende ersättning för skador som har åsamkats inom hälso- och sjukvården. Mycket tyder på att det förhåller sig så som motionärerna har påstått, nämligen att rättshjälp praktiskt taget aldrig beviljas för sådant mål. Detta är i så fall högst otillfredsställande och torde i första hand bero på brister i den nuvarande tillämpningen av rättshjälplagen. Det finns därför skäl att kartlägga om sådana brister i tillämpningen förekommer. Det bör ankomma på regeringen att föranstalta om denna kartläggning och, om resultatet av den ger anledning till det, skyndsamt lägga fram förslag om sådan ändring av rättshjälplagen som undanröjer en fortsatt felaktig tillämpning i framtiden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande rättshjälp till felbehandlad patient

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:Ju724 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

3. Offentlig försvarare (punkt 1, mom. 5)

Björn Körlof (m), Sven Munke (m) och Arne Svensson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Såvitt kan" och slutar med "om medelsberäkningen" bort ha följande lydelse:

Som framgått av redogörelsen i det föregående har antalet försvararförordnanden minskat efter de lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 1984. Särskilt allvarligt är det att allt fler personer döms till fängelsestraff utan att offentlig försvarare har förordnats. Enligt utskottets bedömning är det uppenbart att det, generellt sett, kommit att råda alltför stor restriktivitet i fråga om att utse offentlig försvarare i brottmål av inte alldeles bagatellartad natur.

Härtill kommer det synnerligen otillfredsställande förhållandet att praxis synes variera starkt mellan skilda domstolar; på vissa platser i landet är det betydligt svårare för en tilltalad att få en offentlig försvarare än på andra platser. Ett sådant förhållande kan inte godtas i en så viktig rättssäkerhetsfråga som det här gäller.

Utskottet anser, i linje med vad som förs fram i motionerna 217 och 717, att möjligheterna för brottsmisstänkta att få biträde av offentlig försvarare skall utvidgas. Det bör i princip vara ett riktmärke att den som riskerar att dömas

till fängelse skall få biträde av offentlig försvarare. Hur bestämmelserna närmare skall utformas bör övervägas inom regeringskansliet. Eftersom det är mycket angeläget att mer generösa regler för förordnande av offentlig försvarare snarast införs bör ett förslag till lagstiftning föreläggas riksdagen utan tidsutdräkt.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *offentlig försvarare*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:Ju717 i denna del (yrkande 1) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

4. Medelsberäkningen (punkt 1, mom. 6)

Björn Körlof (m), Sven Munke (m) och Arne Svensson (m) anser – under förutsättning av bifall till reservation 3 –

dels att den del av utskottets yttrande på s. 2 som börjar med "Utskottet, som" och slutar med "därav motionsyrkandet" bort ha följande lydelse:

Såsom framgår under avsnittet om offentlig försvarare anser utskottet att de nuvarande reglerna för förordnande av offentlig försvarare bör göras mer generösa. En liberalisering av förutsättningarna för försvararförordnanden kan antas medföra vissa ökade kostnader för staten på anslaget rättshjälpskostnader. Utskottet uppskattar – i likhet med vad som görs i motion 217 – de ökade kostnaderna till 5 milj. kr. I följd härav anser utskottet att anslaget bör räknas upp med detta belopp.

Motionsyrkandet tillstyrks således.

dels att utskottets hemställan under moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *medelsberäkningen*

att riksdagen med bifall till motion 1985/86:Ju217 i denna del (yrkande 7) och med anledning av regeringens förslag till *Rättshjälpskostnader* för budgetåret 1986/87 anvisar ett förslagsanslag av 255 000 000 kr.

Särskilt yttrande

Offentlig försvarare (punkt 1, mom. 5)

Karin Ahrland (fp), Gunilla André (c), Hans Petersson i Röstånga (fp) och Ingbritt Irhammar (c) anför:

Enligt vår uppfattning tyder alla tecken på att de nya reglerna om förordnande av offentlig försvarare kommit att leda till en alltför restriktiv praxis i domstolarna. Detta är allvarligt, särskilt som det gäller rättssäkerheten för de misstänkta i brottmål. Det är av största vikt att en ändring snarast genomförs.

Med hänsyn till den utvärdering som domstolsverket är i färd med att

utföra – och där bl. a. rättssäkerhetsaspekterna och frågor om ojämnheten i tillämpningen skall belysas – anser vi emellertid att vi nu bör avstå från att begära omedelbar lagändring. JuU 1985/86:26

Innehållsförteckning	
Rättshjälpkostnader	1
Motioner	1
Utskottet	2
Medelsberäkningen	2
Rättshjälpfrågor; allmänt om rättshjälpssystemet	2
Översyn av rättshjälpssystemet	3
Utvidgad rättshjälp	4
Rättshjälp i disciplinärenden inom kriminalvården	4
Rättshjälp åt asylsökande	5
Rättshjälp till felbehandlad patient	7
Motionen	7
Skadeersättningsregler	7
Rättshjälp i skadeärenden	8
Utskottets bedömning	9
Offentlig försvarare	10
Utskottets hemställan	12
Rättshjälpnämnderna	12
Utskottet	12
Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet	12
Utskottet	12
Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag	13
Vissa domstolskostnader m. m.	13
Motioner	13
Utskottet	13
Medelsberäkningen	13
Vittnesersättning av allmänna medel	14
Vittnesersättning som betalas av part	15
Utskottets hemställan	16
Diverse kostnader för rättsväsendet	17
Motion	17
Utskottet	17
Reservationer	18
1. Rättshjälp åt asylsökande (punkt 1, mom. 3) (fp)	18
2. Rättshjälp till felbehandlad patient (punkt 1, mom. 4) (m)	19
3. Offentlig försvarare (punkt 1, mom. 5) (m)	19
4. Medelsberäkningen (punkt 1, mom. 6) (m)	20
Särskilt yttrande	20
Offentlig försvarare (punkt 1, mom. 5) (fp, c)	20